

”Det papirløse bibliotek på Papirbredden”

Forprosjektrapport

Innspill om forskningsbibliotekstjenester Papirbredden fase 2

Innhold

Forord.....	4
Innledning/bakgrunn	5
Forskningsbibliotek tjenester	6
Potensielle oppgaver i en forskningsbibliotek tjeneste	7
Det papirløse bibliotek	7
Papirbredden 2 - delprosessens fokus	7
Ressurser for forskning	7
Undervisning og veiledning i informasjonsressurser til forskningen	8
Forskningsdokumentasjon og publiseringsstøtte.....	9
Prosjektstøtte	9
Kompetanse og personalbehov	9
Potensielle kunder	9
Rombehov	10
Oppsummering.....	10

Forord

Delprosess for fag- og forskningsbibliotek fikk følgende oppdrag i mandatet for det regionale utviklingsprosjektet Papirbredden 2:

”Fokus kan være fag/forskning/nettbruk/den digitale allmenning og Drammen/Buskeruds rolle i en ny struktur for høgskole/universitet samt kobling mot helse, byutvikling og læring. Ansvar: HiBu i samarbeid med Drammen kommune og Buskerud fylkeskommunene, Vestre Viken HF samt Husbanken”.

Tre fagbibliotek, et folke- og et fylkesbibliotek har gått sammen om å lage en mulighetsanalyse om bibliotektenester til forskere. Gruppen startet sitt arbeid i desember 2009 og hatt tre møter.

Det ble søkt om midler fra ABM-utvikling til å gå videre med samarbeidet om prosjekt angående forskningsbibliotektenester. Prosjektet fikk den 22.2.2010 tilsagn om kr 410.000 til utredningsarbeidet.

Drammen, 1.3.2010

Kari Fagerjord, leder, Høgskolen i Buskerud (HiBu)

<http://www.hibu.no/bibliotek/>

Øyvind Johnsen, Husbanken

<http://www.husbanken.no/>

Marit M. Knudsen, Vestre Viken HF

http://www.sykehuset-buskerud.no/modules/module_123/proxy.asp?I=7794&C=718&D=2

Dag Erlend Lohne Mohn, Buskerud fylkesbibliotek, Drammensbiblioteket

<http://www.buskerud.fylkesbibl.no/>

Anne Stenhammer, HiBu, Drammensbiblioteket

<http://www.hibu.no/bibliotek/>

Merete Nagell Strandos, Husbanken

<http://www.husbanken.no/Venstremeny/bibliotek.aspx>

Sølvi Tellefsen, Drammen kommune, Drammensbiblioteket

<http://dbib.no/>

Innledning/bakgrunn

Det regionale utviklingsprosjektet Papirbredden 2 har som målsetting å:

- Videreutvikle Drammensregionen som kompetanse- og innovasjonsområde som en integrert del av Buskeruds satsning på næringsutvikling, innovasjon og kompetanse
- Støtte opp om under Oslofjordalliansens arbeid med et langsiktig mål å inngå et regionalt universitetssamarbeid
- Støtte opp under utviklingen av nærings/kompetanseklynger ned nasjonalt ambisjonsnivå, herunder utvikling av samarbeid med aktører nasjonalt og internasjonalt
- Gi konkrete innspill til arealbehov mv i neste utbyggingsfase for Papirbredden byggetrinn 2

Innholdmessig fokus i utviklingsprosjektet er primært Helse og helseinnovasjon, By/sted- og regionutvikling og Læring og læringsmiljøer. Prosjektet består av en rekke delprosesser, for hver av disse skal det bli avklart:

- Hvordan foreslåtte satsninger/leietakere bidrar til å realisere målene med Papirbredden 2
- Behov/muligheter knyttet til videreutviklingen av Papirbredden/Drammen
- Synergieffekter i forhold til andre delprosesser
- Mulig behov for areal/funksjoner på Papirbredden

Bibliotekjenestene vil kunne være en infrastrukturentjeneste og en støtte til de fleste av de påtenkte delprosessene i Papirbredden byggetrinn 2. Nedenfor listes det opp hva noen av interessentene i det regionale utviklingsprosjektet ser som mulige og aktuelle aktiviteter og tjenester på Papirbredden 2.

Drammen kommune

Kommuneplanen for Drammen 2007 – 2018 hvor bystyret vedtok visjon for byen:

”Miljø- og kompetansebyen Drammen – en tett, mangfoldig og levende by i et vakkert landskap.”

Denne visjonen preger kommunes arbeid i utviklingen av Drammen, både i forhold til byens innbyggere og regionen for øvrig. Som et ledd i denne utviklingen ønsker Drammen kommune at "Papirbredden - Drammen kunnskapspark" skal være et kraftsenter for innovasjon, forskning og utvikling. En hovedstrategi i kommuneplanen er etablering av næringsrettet forskning og utdanning i samspill med relevante bedrifter, slik at ulike fagmiljøer stimuleres til å etablere seg i Drammensområdet. Dette for å tiltrekke seg ressurssterke og innovative mennesker til byen. I det arbeidet er det viktig at bibliotekjenestene bygger opp under det strategiske arbeidet for å utvikle byen i tråd med kommuneplanens visjon og ambisjoner.

Strategiske hovedpunkter vil være:

- Drøfte tyngre samlokalisering av funksjoner innen helse, herunder oppgaver knyttet til samhandling med sykehusene – ”Helsehus”.
- Ser et potensial innen by- og regionutvikling, for eksempel gjennom økt samarbeid med Universitetet for miljø- og biovitenskap (UMB), Husbanken og Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) i tillegg til aktørene som i dag er på Papirbredden.
- Ser Drammensbiblioteket som en sterk bidragsyter til å utvikle byen som kompetanse- og studentby.

Vestre Viken HF

Vestre Viken har 6-7000 ansatte med toppledelse i Drammen. Flere funksjoner kan være aktuelt å lokalisere på Papirbredden 2:

- FoU-enhet for Vestre Viken
- Distriktpsikiatriske sentre som er nært knyttet til kommunale helsetjenester (evt. ”helsehus”)
- Bibliotek/databaser
- Lærings- og mestringssenter

Høgskolen i Buskerud (HiBu)

HiBus studiested i Drammen har ca 1180 studenter og 80 ansatte. Aktuelle FoU-aktiviteter på P2 er:

- Utreder i eget prosjekt en form for ”Vitensenter” innen helse i samarbeid med en rekke aktører. Kan bli et nasjonalt foregangsprosjekt (vanlig med sentra innen teknologi, ingen med helsefokus). Vitensenteret fokuserer på læring og samspill mellom aktører, samarbeid med Drammen kommune
- HiBus bibliotek er med i delprosjekt ”Vitensenter”
- Læring og læringsmiljø

Husbanken

Husbanken arbeider med utvikling av et boligfaglig nettbibliotek som en del av arbeidet med å utvikle en Kunnskapsportal på sitt nettsted husbanken.no. Ansvaret for dette arbeidet ligger hos Husbankens Region sør, med kontorsted på Grønland 1 i Drammen. Husbanken har også lokalisert sitt fysiske bibliotek i Drammen, og har en samarbeidsavtale med Høgskolen i Buskerud om biblioteksamarbeid. Ut fra dette er det også interessant for Husbanken med samarbeid om aktiviteter som blir lokalisert på P2.

Oslofjordalliansen

Det regionale utviklingsprosjektet P2 skal også støtte opp om Oslofjordalliansen(OFA)s arbeid med sikte på regionalt universitetssamarbeid. OFA består av Høgskolene i Buskerud, Vestfold og Østfold og Universitetet for miljø- og biovitenskap (UMB). Fagbiblioteksamarbeidet i Oslofjordalliansen ivaretas via HiBus bibliotek som er med i og har leder i ”Arbeidsgruppe bibliotek” i OFA.

Forskningsbibliotekstjenester

Danmarks Elektroniske fag- og forskningsbibliotek (Deff) har nylig gitt ut en rapport ”Fremtidens forskning og forskningsbiblioteket” der det bla står: ”Massive teknologiske endringer innen forskning, vitenproduksjon, publisering og kommunikasjon innvirker på den måten forskningen drives på og forskningsbibliotekets funksjoner i forhold til å støtte og fremme forskning og læring. Digital teknologi i dens mange forskjellige former befinner seg i forandringens sentrum. Forskningsbibliotekets funksjoner hittil blir dermed understøttet på nye måter (..) Forskningsbiblioteket skaper verdi både for offentlige og private brukere”. Rapporten viser til gjennomførte analyser som sier noe om forskningsbibliotekenes fremtid i relasjon til utviklingen innen forskningssystemet og forskernes fremtidige behov. Rapporten er svært relevant også for norske forhold.

Primæroppgaven til et bibliotek er å legge til rette for tilgang til informasjon. Tradisjonelt betyr dette man kjøper inn, registrerer og låner ut fysiske dokumenter, og slik vil det nok fortsatt være en god stund framover i tid. Parallelt opplever vi imidlertid en rivende utvikling med hensyn til digital publisering. Forskere har et stadig økende krav til produksjon, de aller fleste forskningsartikler utkommer digitalt, og blir tilgjengeliggjort via lisensavtaler mellom de store forlagene og universitets-, høyskole- og instituttbibliotekene.

Tilgangen til, og bevaringen av, kvalitetssikret informasjon er m.a.o. skjøvet ut til kommersielle interesser. Biblioteket skal fortsatt legge til rette for informasjonstilgang, men i stedet for å eie dokumentene selv så leier man tilgang til dem via dyre lisensavtaler.

Potensielle oppgaver i en forskningsbibliotekjeneste

Bibliotekgruppen har definert følgende mål

”Utredning og utvikling av bibliotekjenester og støtte for forskere, nærings- og kompetanseklynger og kunnskapsbedrifter i regionen. Forskningsbibliotekjenestene skal støtte områdene helse, by/sted- og regionutvikling og læring”.

Det papirløse bibliotek

Vi ser for oss en bibliotekjeneste i et nytt konsept ”Det papirløse bibliotek på Papirbredden” som retter seg inn mot og gjør seg attraktive overfor private bedrifter, næringsliv og forskere. Papirløst blir biblioteket dersom alle tjenester er nettbaserte (e-bøker, e-tidsskrifter med mer). Vi ser ikke behov for å bygge opp samlinger av trykt litteratur på Papirbredden byggetrinn 2.

Papirbredden 2 - delprosessens fokus

Gruppen har sett på følgende områder:

- Oppbygging av bibliotekjenester til forskere som går ut over det tilbud bibliotekene har i dag
- Samarbeid mellom de 5 deltakende bibliotekene og alle deltakende institusjoner i P2-prosjektet
- Webtjenester, sosiale medier, tilgang til e-materiale
- Plassering og plassbehov for bibliotekservice til forskere
- Personalbehov/rekrutteringsbehov
- Kompetansebehov/kompetanseoppbygging/ kunnskapsoverføring

Det er tildelt midler fra ABM-utvikling til å gå videre med samarbeidet om prosjekt angående forskningsbibliotekjenester. I søknaden fokuseres det også på utvikling av Drammensbiblioteket og samarbeid med fagbibliotek i regionen, Husbanken og Vestre Viken HF. Prosjektet som nasjonalt utviklingsprosjekt vil ha et stort potensial.

Ressurser for forskning

Lisensavtaler for e-ressurser

I dag arbeides det med såkalte nasjonale lisenser eller konsortieavtaler . Det er ABM-Utvikling som står for arbeidet i Norge <http://www.abm-utvikling.no/bibliotek/konsortieavtaler> .

Dette er avtaler som sikrer tilgang til opphavsrettsbeskyttet, digitalt produsert materiale for enten alle innbyggere i et land, eller for alle institusjoner innen et avgrenset emneområde. Begrunnelsen for etablering av slike lisenser er gjerne av politisk karakter fordi dette sees på som et virkemiddel til å utjevne ulik tilgang til viktig informasjon for forskere og studenter. Et slikt vellykket initiativ er Helsebibliotekets satsning på frikjøp av lisenser til gode kvalitetssikrede forskningsresultater for alle helsearbeidere i Norge <http://www.helsebiblioteket.no/>. Det er å håpe at nasjonale prosjekt og tiden jobber for oss når det gjelder økt tilgjengelighet til viktig materiale.

Bibliotekene i P2-samarbeidet har i dag abonnementer for om lag 1,5 mill, dette er hovedsakelig HiBus ressurser. Abonnementene på elektronisk materiale er kun tilgjengelige for institusjonenes interne brukere via IP-adresser og passord. Eksterne kan kun få tilgang via såkalt ”walk-in-use”, dvs via stasjonære PCer i de respektive bibliotekenes utlånsarealer. Bruk og tilgang reguleres via lisensavtaler med forlagene. Dersom sykehusene i Vestre Viken skulle hatt alt i e-versjon pr jan 2010 så ville det koste om lag to mill + mva., de har pr i dag lite elektronisk ut over det de får via Helsebiblioteket.no. Det hadde vært ønskelig for sykehusene å få tilgang til mer fulltekstmateriale, spesielt tidsskrifter, på nettet.

En av oppgavene i et bibliotekprosjekt kan bli å se om vi kan utnytte ressursene slik at alle kundene i en ny forskningstjeneste på P2 kan få tilgang til e-ressurser som det abonneres på totalt i samarbeidet. En mulighetsanalyse/utredning må eventuelt gjøres i samarbeid med de aktørene som jobber med forhandlinger av lisensavtaler i Norge, ABM-U og utgivere/forlag.

E-bøker

Buskerud fylkesbibliotek samarbeider med Drammen bibliotek om et nasjonalt pilotprosjekt for utlån av ebøker. Dette betyr at vi blir en ressurs innen e-bøker og lesebrett i bibliotek. Vi bygger en unik kompetanse på feltet som kan komme svært godt med i arbeidet med å etablere et papirløst bibliotek.

Skreddersøm av forskningsbibliotekstjenester

Vi ser for oss å kunne skreddersy løsninger for forskere ved å ta i bruk sosiale medier og for eksempel Netvibes, der nyhetsstrømmer fra nettressurser kan tilpasses det enkelte forskermiljø og fagområde. Egne websider med bibliotekstjenester rettet mot forskere i målgruppene må utvikles og tilpasses.

Undervisning og veiledning i informasjonsressurser til forskningen

Nedenfor er en ikke-uttømmende liste over undervisnings- og veiledningstjenester som kan gis fra forskningsbiblioteket:

- Opplæring i, søk i databaser, kildekritikk, opphavsrett
- Opplæring i referansehandteringsverktøy, f.eks Endnote. Referansehandteringsverktøy er viktig å beherske for å holde orden på alle referansene til et prosjekt eller til et forskningsprogram, men er også et viktig hjelpemiddel når man skal publisere i en bestemt referansestil for et bestemt tidsskrift.
- Veiledning i sosiale medier – muligheter. Web 2.0 tjenester er velegnede medier for å skape kommunikasjon med kundene og for å markedsføre tjenestene. Eksempler på slike kanaler kan være Twitter, facebook etc.
- Kunnskapsbasert praksis – Undervisning og veiledning som bidrar til å sikre at man tar faglige beslutninger basert på systematisk innhentet forskningsbasert kunnskap med hensyn også til egne erfaringer og brukermedvirkning. Opplæring i denne tenke- og arbeidsmåten henger nøye sammen med kurs i litteratursøk i forskningsdatabaser.

Forskningsdokumentasjon og publiseringsstøtte

Høgskolebiblioteket har i dag ansvar for en rekke oppgaver innen FoU-dokumentasjon. Det er naturlig å tenke seg et utvidet tilbud til forskere på P2 når det gjelder:

- Open Access (OA)-spørsmål. Open Access innebærer at vitenskapelige publikasjoner gjøres fritt tilgjengelig på web. Forfatter eller opphavsmann beholder opphavsretten til publikasjonen, men gir brukere tillatelse til å lese, laste ned, kopiere, distribuere, skrive ut, søke i eller lenke til fullteksten uten å forlange vederlag. Forfattere kan egenarkivere sine forskningspublikasjoner fritt på internett i åpne institusjonelle arkiv som f.eks. HiBus BIBSYS Brage. Forskningsbibliotekstjenesten ved P2 bør kunne bli en pådriver for OA-publiserings.
- Forfatterinstruksjoner – om publisering i internasjonale tidsskrifter.
- Forskningsregistrering. I 2011 kommer ”Norsk vitenskapsindeks” (NVI) der all forskning ved UH- og instituttsektoren skal registreres i felles base. Dagens forskningsregistreringssystemer som Forskdok og Frida konverteres til NVI. Det blir aktuelt å se på hvilken betydning dette kan få for prosjektet på P2.

Prosjektstøtte

Forskningsprogram som går over en lengre periode kan ha stor nytte av å knytte til seg en informasjonsspesialist for å hjelpe til systematiske søk eller til kvalitetssikring av litteratursøk. Man kan tenke seg at tjenesten kan knytte til seg forskningsbibliotekarer som kan jobbe i gitte prosjekter i en periode i en prosentvis stilling.

Kompetanse og personalbehov

Til en bibliotekstjeneste for forskere trengs fagavhengig spisskompetanse (master/Phd) innen områdene helse, byutvikling og læring i tillegg til bibliotekfaglig kompetanse. I universitetsbibliotekene kalles disse stillingene fagreferenter/universitetsbibliotekarer eller forskningsbibliotekarer og informasjonsspesialister.

En forskningsbibliotekstjeneste på P2 vil ha behov for en koordinator (en fysisk person) samt informasjonsspesialister innen satsingsområdene. Det finnes god bibliotekfaglig kompetanse i de deltagende bibliotekene i prosjektet, men for å ha kapasitet til kunne yte tjenester til forskere utenom de institusjonene som har fagbibliotek i dag, vil det bli behov for å finansiere og rekruttere ansatte som kan yte service til forskere på P2.

Potensielle kunder

Kundeomfanget i en forskningsbibliotekstjeneste vil primært være kunnskapsintensive organisasjoner og bedrifter i Drammen og regionen. Forskerservicen vil kunne yte tjenester til nye interessante kundegrupper, som følge av synergieffekter ved ulike etableringer på Papirbredden. Samtidig vil man se et økende behov for bibliotekstjenester til innovasjonsbedriftene som allerede er etablert på Papirbredden. Hvorvidt enkeltindividenes behov skal dekkes gjennom denne forskningsbibliotekstjenesten avhenger av videreutviklingen av Drammensbiblioteket. Dette må vurderes nærmere.

Dekning av kostnader og hvordan disse skal fordeles mellom partnere og interessenter for forskningsbibliotek tjenesten må utredes.

Rombehov

Rombehov for forskningsbibliotek tjeneste vil være: Kontorer, kursrom, forskerceller, åpne arbeidsplasser og områder for veiledning. Mange potensielle brukere av forskningsbibliotek tjenester er tenkt lokalisert på P2, for eksempel Vitensenter, Vestre Viken HF adm., kommunehelsetjenesten mv. Hvis man ser for seg en forskningsbibliotek tjeneste med tre ansatte vil rombehovet være:

Kontorer:	25m ²
Kurs- og møterom	25 m ²
Forsker celler 3 stk	20m ²
Veiledningsareale, <u>åpne arbeidsplasser</u>	<u>40m²</u>
SUM	110m ²

Om det er mest hensiktsmessig med lokalisering i Drammensbibliotekets nåværende lokaler eller som adskilt tjeneste på P2 må utredes. Dersom forskningstjenesten lokaliseres i Drammensbiblioteket må funksjoner flytte over til P2 for å frigjøre plass.

Oppsummering

Bibliotek tjenestene vil kunne være en infrastruktur tjeneste og en støtte til de fleste av de påtenkte delprosessene i Papirbredden byggetrinn 2. Vi ser for oss en bibliotek tjeneste i et nytt konsept ”Det papirløse bibliotek på Papirbredden” som retter seg inn mot og gjør seg attraktive overfor private bedrifter, næringsliv og forskere. Papirløst blir biblioteket dersom alle tjenester er nettbaserte (e-bøker, e-tidsskrifter med mer). Vi ser ikke behov for å bygge opp samlinger av trykt litteratur på Papirbredden byggetrinn 2.

Bibliotekgruppen har definert følgende mål: ”Utrede og utvikle bibliotek tjenester og støtte for forskere, nærings- og kompetanseklynger og kunnskapsbedrifter i regionen. Forskningsbibliotek tjenestene skal støtte områdene helse, by/sted- og regionutvikling og læring”.

Lisensavtaler for e-ressurser

En av oppgavene i et bibliotekprosjekt kan bli å se om vi kan utnytte ressursene slik at alle kundene i en ny forskningstjeneste på P2 kan få tilgang til e-ressurser som det abonneres på totalt i samarbeidet. En mulighetsanalyse/utredning må eventuelt gjøres i samarbeid med de aktørene som jobber med forhandlinger av lisensavtaler i Norge, ABM-Utvikling og utgivere/forlag.

E-bøker

Buskerud fylkesbibliotek samarbeider med Drammen bibliotek om et nasjonalt pilotprosjekt for utlån av ebøker. Biblioteket blir en ressurs innen e-bøker og lesebrett i bibliotek. Vi bygger en unik kompetanse på feltet som kan komme svært godt med i arbeidet med å etablere et papirløst bibliotek.

Skreddersøm av forskningsbibliotek tjenester

Vi ser for oss å kunne skreddersy løsninger for forskere ved å ta i bruk sosiale medier og for eksempel Netvibes, der nyhetsstrømmer fra nettressurser kan tilpasses det enkelte forskermiljø og fagområde. Egne websider med bibliotek tjenester rettet mot forskere i målgruppene må utvikles og tilpasses.

Undervisnings- og veiledningstjenester som kan gis fra forskningsbiblioteket er opplæring og søk i databaser, kildekritikk og opphavsrett. Opplæring i referansehåndteringsverktøy, veiledning i sosiale medier – muligheter kommunikasjon og markedsføring av tjenester blir også viktig.

FoU-dokumentasjon. Det er naturlig å tenke seg et utvidet tilbud til forskere på P2 når det gjelder Open Access (OA)-spørsmål, forfatterinstruksjoner – om publisering i internasjonale tidsskrifter og forskningsregistrering.

Prosjektstøtte. Forskningsprogram som går over en lengre periode kan ha stor nytte av å knytte til seg en informasjonsspesialist for hjelp til systematiske søk eller til kvalitetssikring av litteratursøk.

Kompetanse og personalbehov. En forskningsbibliotek tjeneste på P2 vil ha behov for en koordinator samt informasjonsspesialister innen satsningsområdene helse, by/sted- og regionutvikling og læring.

Potensielle kunder i en forskningsbibliotek tjeneste vil primært være kunnskapsintensive organisasjoner og bedrifter i Drammen og regionen. Forskerservicen vil kunne yte tjenester til nye interessante kundegrupper, som følge av synergieffekter ved ulike etableringer på Papirbredden.

Rombehov for forskningsbibliotek tjeneste vil være: Kontorer, kursrom, forskerceller, åpne arbeidsplasser og områder for veiledning, til sammen 110m². Om det er mest hensiktsmessig med lokalisering i Drammensbibliotekets nåværende lokaler eller som adskilt tjeneste på P2 må utredes.

Kostnadsdekning. Dekning av kostnader for en forskningsbibliotek tjeneste og hvordan disse skal fordeles mellom partnere og interessenter må utredes.